

BOTOȘĂNENII ÎN REVOLUȚIA DE LA 1848

Muzeograf Ionel BEJENARU

Marile momente ale istoriei moderne a țării au antrenat în desfășurarea lor, de fiecare dată, și aceste meleaguri botoșănene, cu oamenii lor, receptivi în cuget și în faptă la arzătoarele idealuri ale națiunii noastre.

Anul revoluționar 1848, perioada sa premergătoare, cât și aceea care i-a urmat, au consacrat numeroși luptători revoluționari, animați de idealurile scumpe ale democrației și libertății, ale unității și independenței naționale. Ne vom opri, succint, la câteva figuri de revoluționari patruzeciști botoșăneni, punctându-le contribuția la revoluția română de la 1848, cu toate că activitatea lor avea să se resimtă mai mult în alte locuri, în condițiile unui areal mai restrâns și, în general, a unor dimensiuni mai limitate ale acțiunilor revoluționarilor moldoveni.

Botoșăneanul Dimitrie Rallet (1817-1858) este unul din cei mai reprezentativi revoluționari pașoptiști. Știe să folosească pana scriitoricească într-adevăr, dreptate, dragoste de țară. Îl găsim semnând în „Propășirea”, revistă apărută în 1844, întruchipând prin titlu viziunea revoluționarilor moldoveni. S-a făcut ecoul valului general de nemulțumire din țară împotriva regimului de abuzuri și nedreptăți al domnitorului Mihail Sturdza, scriind, în acest sens, „o întreagă literatură”¹. Militează, în anii premergători revoluției, pentru dezrobirea țăganilor, alături de C. Negri, Vasile Alecsandri, Costache Rolla, P. Mavrogheni, Mihail Kogălniceanu². Suportă, ca și ceilalți revoluționari moldoveni, prigoana autorităților după reprimarea mișcării revoluționare din Moldova. În pribegie, în Bucovina, la Cemăuți sau la casa familiei Humuzaki de la Cemauca, împreună cu „vechi prieteni de gânduri și idei” (V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, Al. I. Cuza, A. Russo, C. Negri), activează în Comitetul revoluționarilor de la Cemăuți. Se știe că acest Comitet i-a încredințat lui Mihail Kogălniceanu sarcina de a redacta „Dorințele partidei naționale în Moldova”, autentic act programatic al revoluției românilor³. Când va reveni în Moldova, Dimitrie Rallet se va bucura de încrederea noului domn Grigore Alexandru Ghica, om cu vederi progresiste și își va consacra întreaga-i capacitate, ca atâția alți revoluționari, pregătirii Unirii. În Țară sau în misiuni diplomatice, mânuind condeii sau abordând problema emancipării țăranilor, vomicul Dimitrie Rallet exprimă idealurile patriotice ale unei generații de revoluționari. Vechiul său tovarăș de luptă, V. Alecsandri, i-a realizat un admirabil portret, publicat în „Convorbiri literare”, în care ni-l redă pe Rallet – „iubit și apreciat de toți contemporanii săi prin cunoștințele sale întinse și mai cu seamă prin patriotismul său neadormit..., contemporan și părtaș la lucru al

¹ Kogălniceanu, Mihail, *Dezrobirea țăganilor. ștergerea privilegiilor boierești. Emanciparea țăranilor*, București, 1891, p.35.

² Ibidem, p.15-16.

³ „Magazin istoric”, aprilie 1978, p.13; Loghin, C., „Istoria literaturii române din Bucovina”, Cemăuți, 1926, p.37.

generației ce a pregătit traducerea marilor reforme sociale și politice în țară⁴. De numele său este legată și întemeierea târgului Bucecea, din județul Botoșani.

Botoșăneanul Nicolae Pisoski (?-1888) dovedește, în perioada premergătoare revoluției, o atitudine care-i va aduce, din ordinul domnitorului Mihail Sturdza, surghiunul la o mănăstire⁵. Sameș al ținutului Botoșani, ispravnic al acestui ținut și, mai târziu al ținutului Iași, postelnicul Nicolae Pisoski participă la mișcarea revoluționară din Moldova, activând apoi în rândul revoluționarilor aflați în emigrație. Participă la activitatea Comitetului revoluționarilor români de la Cemăuți, primind misiuni importante cum ar fi strângerea de „ajutoruri bănești de la binevoitorii români din Moldova” și a le trimite la Casa de bani înghiebată la Cemăuți „pentru neapărate patriotice trebuinți”⁶. În ședințele Comitetului revoluționarilor români, Nicolae Pisoski s-a remarcat prin propuneri constructive, vizând stabilirea legăturilor cu revoluționarii rămași în țară⁷.

În anii de după revoluție, se va afirma ca un luptător înflăcărat pentru Unire, ca un aprig susținător al alegerii lui Alexandru Ioan Cuza ca domn, fiind cel care l-a propus pe Cuza domn în memorabila și dramatica întrunire a partidei naționale din 3/15 ianuarie 1859 de la sala „Elefant” din Iași⁸. Locotenent-colonel adjutant și prieten apropiat al lui Cuza Vodă, N. Pisoski își va onora exemplar misiunile încredințate. În ultimii ani ai vieții se retrage la Botoșani, Nicolae Iorga amintindu-și-l din vremea copilăriei sale, „răsărind arele cu marțialul lui barbișon alb pe terasă”⁹.

Grigore Alexandru Ghica (1804-1857), cel ce avea să fie ultimul domn al Moldovei (1849-1856), se găsește, în anii premergători revoluției, în fruntea opoziției din Moldova, chiar dacă cel pe care trebuia să-l înfrunte, domnitorul Mihail Sturdza, nu era altul decât unchiul său¹⁰. Instruit, cu alese trăsături patriotice, Grigore Ghica s-a apropiat cu ușurință de revoluționarii pașoptiști. Vântul de libertate stârnit de începutul revoluției franceze îl atrage și pe Grigore Ghica aflat la Paris, prințul mergând braț la braț cu socialiștii¹¹. Reîntors în țară, în aprilie 1848, devine un aprig adversar al domnitorului, redactând în vara acestui an un memoriu, în fapt un rechizitoriu, asupra domniei lui Mihail Sturdza¹². Îl găzduiește pe Mihail Kogălniceanu, urmărit de agenții lui Sturdza, ajutându-și tovarășul să scape de urmărire, se pune „în capul nemulțămiiților”, stabilește legături cu revoluționarii din emigrație, prelucrează „constituții politice după cele de la Paris”¹³. Cu temei, afirmă Leonid Boicu în lucrarea pe care i-o consacră, că „alături de Al. I. Cuza, predecesorul său Grigore Ghica a fost singurul voievod al epocii moderne cu disponibilități pentru a deveni «un domnitor revoluționar»”¹⁴. La 22 iunie 1849, Grigore Alexandru Ghica era instalat în tronul Moldovei, începând o zbuciumată domnie. Nu ne propunem acum să o abordăm, dar evidențiem eforturile sale de a înnoi climatul politic, social-economic și cultural al societății moldovenești. El „adună pe toți tinerii cu vederi înaintate, îi îmbrătoșă cu căldură și le dădu servicii de ale

⁴ *Convorbiri literare*, 1 decembrie 1882, p.331.

⁵ Cuza, Ioan Alexandru, *Acte și scrisori*, Ed. Junimea, Iași, 1973, p.150.

⁶ *Ibidem*, p.151-152.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Martinescu, Pericle, *Costache Negri*, Ed. Tineretului, București, 1965, p.181; *Magazin istoric*, ianuarie 1976, p.9.

⁹ Iorga, N., *O viață de om așa cum a fost*, Ed. Minerva, București, 1976, p.33.

¹⁰ (n.n.) O lucrare remarcabilă consacră Leonid Boicu lui Grigore Alex. Ghica și dramaticei sale domnie - Boicu, Leonid, *Adevărul despre un desti n politic*, Ed. Junimea, Iași, 1973.

¹¹ Boicu, Leonid, *op.cit.*, p.12.

¹² *Ibidem*, p.12-13.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, p.13.

Statului¹⁵, „puse la posturi înalte tineri care nu aveau ranguri și încă din aceia cari treceau de revoluționari¹⁶, (n.n. unii din ei, D. Rallet, D. Sc. Miclescu fac și obiectul comunicării noastre). Ca fruntaș al partidei naționale din Moldova va activa laborios pentru Unire, expunându-se riscurilor, dar păstrându-și cu fermitate convingerile. Nevoit să părăsească țara, avea să fie însoțit la plecare „de stima chiar a multora din inamicii săi și a întregului tineret”, cum se exprimase Dimitrie Rallet. Avea să moară în condiții tragice, pe pământ străin, în Franța, la Mée, în 1857.

Dacă nu prin locul nașterii, Dimitrie Scarlat Miclescu (1820-1896) poate fi socotit botoșănean prin anii îndelungați de activitate desfășurată la Botoșani (profesor de istorie și filosofie la Liceul „A. T. Laurian”¹⁷, membru fondator al Ateneului din Botoșani - 1889¹⁸, decan al baroului de avocați din localitate¹⁹, președinte al Ligii Moldovei²⁰, vicepreședinte al Comitetului pentru sprijinirea incendiaților din orașul nostru - 1887)²¹. Apreciindu-i, mai târziu, personalitatea, Mihail Kogălniceanu avea să-l considere pe Dimitrie Sc. Miclescu un „om care a jucat un rol însemnat în țara aceasta care a purtat un nume din cele mai mari din Moldova... o figură care va sta și în istorie”²². Anii de școală cu poetul Skavinski și francezul Malgouverné, studiile la Academia Mihăileană²³, i-au asigurat o cultură temeinică și o conduită patriotică remarcabilă. Deține, în preajma revoluției de la 1848, o serie de funcții judecătorești. Participarea la mișcarea revoluționară din Moldova nu-l va scuti de urmărirea autorităților, de pierderea funcțiilor²⁴. A reușit însă să se refugieze la Hoceni (Fălciu), la unchiul său, Beldiman²⁵. După revoluție, își va redobândi funcțiile sub domnia lui Grigore Alexandru Ghica, consacându-și forțele luptei pentru Unire. Viitorul domn Al. I. Cuza îl va numi ministru în mai multe rânduri, acordându-i toată încrederea. S-a achitat onorabil de funcția de comisar pentru explicarea Legii rurale sătenilor, încredințată de Mihail Kogălniceanu, și nu degeaba i s-a spus „amicul țăranilor”. Din convingere, renunță la boierescul său nume, luându-l pe cel de Dumitru Din Scarlat și se îmbracă țărănește²⁶. Pentru el, răsturnarea lui Cuza Vodă va fi „durerea cea mare a vieții sale politice”²⁷. Atitudinea sa revoluționară, manifestată și în articolele din presa pe care o conducea îl va pune mereu în conflict cu autoritățile. Se va distinge și în domeniul literar, ca autor de piese de teatru, canțonete.

Evenimentele anului 1848 evidențiază o bogată activitate revoluționară a fraților Scarlat și Costache Vârnăv, fiii banului Vasile Vârnăv din Hilișeu Dorohoiului. Aici, în casa părintească, s-au înfiripat primele lor sentimente patriotice. De altfel, Mihail Kogălniceanu scria: „Banul Vasile Vârnăv cu Țăutul și cu Alexandru Beldiman sunt singurii moldoveni care s-au îndeletnicit cu literatura și istoria națională, într-o vreme când aceste studii erau cu totul părăsite.”²⁸

¹⁵ Codrescu, Th., *Uricariul*, vol. XX, Iași, 1892, p. 169.

¹⁶ Slon, George, *Poezii. Suvenir contimporane*, I, Ed. Minerva, București, 1973, p. 115.

¹⁷ *Prutul*, Botoșani, 28 noiembrie 1896, p. 1-2.

¹⁸ *Libertatea*, Botoșani, 9 noiembrie 1869, p. 2-3.

¹⁹ Gorovel, Artur, *Monografia orașului Botoșani*, 1926, p. 426.

²⁰ *Libertatea*, 31 ianuarie 1891.

²¹ *Vocea Botoșanilor*, Botoșani, 21 iunie 1887, p. 1.

²² *Prutul*, 28 noiembrie 1896, p. 1-2.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Rosetti, Radu, *Amintiri din copilărie*, București, 1925, p. 110.

²⁸ Kogălniceanu, Mihail, *Opere II. Scrieri istorice*, Ed. Academiei, București, 1976, p. 412.

Scarlat Vârnav (1813-1868), plecat pe la 1832-1833 la Paris, se remarcă în capitala Franței printr-o activitate laborioasă în rândul tinerimii române venită la studii, trăsăturile sale de patriot și revoluționar constituindu-se într-un exemplu pentru toți. La locuința sa, în Place de Sorbonne nr.3, ia ființă la 2/14 decembrie 1845 „Societatea studenților români” din Paris, patronată de poetul Lamartine. Președinte al societății a fost ales Ion Ghica, secretar C. A. Rosetti, iar casier Scarlat Vârnav²⁹. Depășindu-și atribuțiile funcției, Scarlat Vârnav se va dovedi principalul animator al societății, apreciat în mod deosebit de revoluționarii români. Între ei se aflau Nicolae Bălcescu, M. Kogălniceanu, C. Negri, Dimitrie Bolintineanu, frații Golescu, frații Brătianu, munteni și moldoveni, visând deopotrivă la viitoarea revoluție, la propășirea țării. Zelul depus de Scarlat Vârnav se soldează, în 1846, cu deschiderea Bibliotecii române din Paris, tot în casele închiriate de el³⁰. Scriindu-i lui Ion Ghica, din Paris, la 3 februarie 1847, Nicolae Bălcescu făcea frumoase referiri: „Avem acum un cabinet de citire, c-un salon minunat, făcut de Vârnav. Acesta este un centru de adunare al românilor.”³¹ Din listele incluse în Darea de seamă despre mersul societății pe 1845, '46, '47 – dare de seamă semnată de Scarlat Vârnav – reiese și activitatea sa de principal susținător material al societății³².

Izbucnirea revoluției la Paris, în februarie 1848, îl găsește pe Scarlat Vârnav înrolat în garda națională, luând parte la acțiuni revoluționare, organizând la sediul Bibliotecii un punct sanitar³³. A sprijinit plecarea spre patrie a unui grup de revoluționari români. Va reveni el însuși, remarcându-se în mișcarea revoluționară din Moldova, după reprimarea căreia se va reîntoarce la Paris. Domnitorul Mihai Sturdza dădu poruncă ispravnicilor ținuturilor Moldovei să oprească intrarea în țară a revoluționarilor Scarlat Vârnav, Toader Rășcanu, Vasile Mălinescu ș.a.³⁴ Activitatea lui Scarlat Vârnav este legată și de înființarea Capelei române din Paris, a Pinacotecii ieșene și, în primul rând, de pregătirea și realizarea Unirii țărilor române.

Doctorul Costache Vârnav (1806-1877), fiul cel mare al banului Vasile Vârnav, se dovedește, ca și foștii săi colegi de școală, Vasile Alecsandri, Alexandru Ioan Cuza, Anastasie Panu, purtători al unor trăsături patriotice și revoluționare autentice. Le dovedește „pe viu”, participând la mișcarea revoluționară din Moldova, că el va face ținta aceluiași măsuri represive inițiate de domnitorul Mihail Sturdza. Aici, după adunarea de la hotelul Petersburg din Iași, din 27 martie 1848, dr. Vârnav făcuse parte din acel comitet de șapte persoane, având ca sarcină să elaboreze Petiția-proclamațiune. Alături de el, figurau Vasile Alecsandri, Iorgu Sturdza, C. Gh. Cantacuzino, Gh. Sion, M. Costachi și A. C. Mavrocordat³⁵. Să consemnăm totodată meritele deosebite ale dr. C. Vârnav pe tărâmul medicinei, merite în care includea și activitatea sa de medic practician și educator sanitar pentru combaterea epidemiei de holeră care a afectat țara în 1848, în organizarea serviciului sanitar al Moldovei, el fiind, de altfel, primul moldovean doctor în medicină și cum îi plăcea să se exprime „cel mai vechi doftor pământean nu numai cu

²⁹ Paradals, Claudiu, *Scarlat V. Vârnav, activist pe tărâm social cultural și colecționar de artă*, în „Din trecutul județului Botoșani”, Botoșani, 1974, p.245-272; *Biserica ortodoxă română*, februarie-martie 1931, aprilie 1931.

³⁰ Ibidem.

³¹ Bălcescu, Nicolae, *Opere IV. Corespondență*, Ediție de G. Zane, București, 1964, p.75.

³² Vârnav, Scarlat, *Dare de seamă de lucrările Comitetului Societății studenților români din Paris pe anii 1845-46 și 1847*, Tipografia D.D. Fain și Thunot, Paris, 1848.

³³ Iorga, N. *Rolul fraților Vârnav în renașterea românească*, în *Revista istorică*, nr-8-10, 1919, p.170-187; xxx *1848 în România*, București, 1898, p.41-57.

³⁴ xxx *Anul revoluționar 1848 în Moldova*, Ed. de Stat, București, 1950, p.76.

³⁵ xxx *Revoluția română din 1848*, Ed. Politică, București, 1969, p.154.

diploma de doctor în medicină de la Universitatea din Praga, câștigată încă la anul 1836, dar totodată cu... de a face practică ca doctor în medicină în toate staturile Austriei”) dar, mai ales, angajarea sa de mai târziu în partida națională, în lupta pentru Unire³⁶.

*

* *

Chiar dacă nu o facem prin mai multe date, se cuvine să amintim prezența și a altor botoșăneni la revoluția de la 1848. Între ei, dr. George Cuciureanu și, pentru legăturile sale de strânsă prietenie cu Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Costache Negri, și fratele doctorului, poetul Mihai Cuciureanu (mort încă de tânăr, în 1844), Gheorghe Hasnaș, „copia botoșăneană a lui C. A. Rosetti”, cum îl definea Nicolae Iorga.³⁷

Cu toții, revoluționari din Muntenia, Transilvania și Moldova, au probat atunci, în timpul revoluției de la 1848, gânduri și fapte, curaj și perseverență, constituindu-se într-o generație de făurari ai României moderne.

Pe mulți dintre ei îi vom întâlni acționând energic în lupta pentru realizarea unității naționale, a Unirii Principatelor, fapt care în prezenta comunicare s-a rezumat a fi doar o remarcă. De aici, conturul viitoarei teme „Botoșănenii și Unirea Principatelor”.

DIMITRIE RALET
(1817-1858)

GRIGORE ALEXANDRU GHICA
(1804-1857)

³⁶ Bejenaru, Ionel, *Vărnăvil din Hillșeu*, în *Clopotul*, Botoșani, 2 iunie 1978, p.1-2.

³⁷ Iorga, N., *O viață de om așa cum a fost*, Ed. Minerva, București, 1976, p.18.

SCARLAT VÂRNAV
(1813-1868)

COSTACHE VÂRNAV
(1806-1877)

GEORGE CUCIUREANU
(1814-1886)